

RÆLINGEN KOMMUNE

Retningslinjer for arbeid med TRAS

Observasjon av språk i daglig samspill

Kommunale og ikke-kommunale barnehager

Trivselskommunen med nærhet til Østmarka og Øyeren

Innhold

Mål for TRAS	s. 5
Bakgrunn	s. 5
Barnehagen som språkarena	s. 6
Etiske utfordringer	s. 6
TRAS	s. 7 - 9
Håndboka og plan for språk- og leseutvikling som bakgrunn	
TRAS nettverk for pedagogene	
Organisering av TRAS arbeidet i den enkelte barnehagen	
Hvem fyller ut	
Hvordan man fyller ut	
Når barnet kommer fra andre barnehager	
Barn med flere språk og barn med spesielle behov	s. 10
Barn med språkvansker	s. 10
Foreldre og TRAS	s. 11
Hvis sirkelen viser mange hull	s. 11
Overføring av skjema	s. 11
Oppbevaring av TRAS skjema	s. 12
Litteraturliste	s. 12
Vedlegg:	s. 13 - 23
1) Foreldrebekreftelse til ny barnehage	
2) TRAS sirkel uten aldersinndeling	
3) Hjelpeskjema	
4) Årshjul for TRAS-nettverk	

Retningslinjer for arbeid med TRAS i Rælingen kommune

Mål for TRAS i barnehagene:

Følge barnets språkutvikling og sikre at barn med forsinket språkutvikling eller språkvansker blir fanget opp

Bakgrunn

Styrernettverket for private og kommunale barnehager nedsatte en egen nettverksgruppe høsten 2007 for å lage retningslinjer for bruken av TRAS i barnehagene.

Bakgrunnen for retningslinjene er for «å sikre lik forståelse og kvalitet i arbeidet med TRAS i Rælingen kommune»

Nettverksgruppen prioritert arbeidet ved følgende tiltak:

- dannet TRAS nettverk for førskolelærere for å sikre kunnskapsspredning og kompetanseutvikling i forhold til barns språkutvikling og forebygging av lese- og skrivevansker.
- felles startskudd for ansatte på planleggingsdag med eksterne forelesere i februar 2008.
- erfaringsdeling for ansatte i barnehagen
- kontaktet barnehager i andre kommuner for å innhente informasjon om hvordan de arbeidet med TRAS og barns språkutvikling.

Erfaringsdeling rundt TRAS viste at det er ulik praksis for implementeringen og bruken av TRAS som arbeidsredskap.

Barnehagen som språkarena

Barnehagen er en viktig arena for kartlegging av barnas språkutvikling, tilrettelegging for gode aktiviteter og muligheter for å støtte barn og foresatte. Språk, begrepsforståelse og evne til å kommunisere med andre er en forutsetning for å kunne delta aktivt i et sosialt og kulturelt fellesskap. Et godt språkmiljø gir barn grunnlag for å utvikle matematikkforståelse og lese- og skriveferdigheter.

Barnehagen har en unik mulighet til å oppdage om barn har forsinket eller mangelfull språkutvikling. I samarbeid med andre kan personalet forebygge og tilrettelegge for tidlig innsats. Rammeplan for barnehagen påpeker at barn som har sen språkutvikling eller ulike språkvansker må få hjelp og støtte tidligst mulig.

Kartleggingen av barns språk er ikke et mål i seg selv, men et utgangspunkt for å gi barn som trenger ekstra oppfølging, god og tidlig hjelp.

Barnehagen må tilby et rikt og variert språkmiljø med tilgang til bøker, lek, aktiviteter, sang og samtaler. Et godt språkmiljø forutsetter kompetente voksne med gode språkkunnskaper og kunnskap om og evne til å forstå barns ulike uttrykksformer.

Barnehagene må arbeide med å skape et TRAS-miljø, et språkmiljø. Smågrupper, språkgrupper, språk rom, magisk språkposer, eventyrposer, Snakk med meg - permen, snakkepakken og tiltak til TRAS er eksempler på språkstimulerende tiltak barnehagen kan bruke i hverdagen.

Etiske utfordringer

Skriftlig dokumentasjon av enkeltmenneskers ferdigheter og utvikling skaper en del etiske spørsmål som går på menneskesyn, menneskeverd, integritet og danning.

Ifølge Rammeplanen skal den pedagogiske virksomheten vurderes på en planlagt, systematisk og åpen måte. Barnegruppens og det enkelte barns trivsel og utvikling skal observeres og vurderes fortløpende. Disse observasjonene skal skje naturlig når barn er i lek og samspill.

TRAS er ikke en test av barn men et kartleggings- og observasjons verktøy. TRAS er tenkt brukt på en vid og kvalitativ måte som inneholder et læringssyn basert på sosiokulturell teori, en dynamisk tilnærming med samspill, interaksjon og dialog. TRAS er opptatt av språk i samspill med barnet i naturlige situasjoner.

Alle barn må få et rikt og variert språkmiljø i barnehagen. Fakta og observasjon skal ligge til grunn for tiltak og oppfølging av barn - Ikke gjetninger eller antagelser.

TRAS

Tidlig registrering av språkutvikling i daglig samspill, er et observasjons- og kartleggingsverktøy for språk og språkutvikling hos barn i barnehagen. Materiellet gjør det mulig å kartlegge et barns språkutvikling i forhold til det som er forventet på ulike alderstrinn. Kartleggingen gjør at ansatte kan jobbe systematisk med pedagogisk arbeid, som språkutvikling hos barn er.

TRAS er myntet på barn mellom 2 og 5 år, men TRAS-håndboken tar også for seg betydningen av tidlig erfaringer. De belyser utviklingstrekk i de første leveår og hvordan man best kan imøtekomme de yngste barnas behov, 0-2 åringene.

Intensjonen med TRAS er tredelt:

- et pedagogisk redskap for observasjon av språkutvikling
- et redskap for kompetanseheving blant personalet
- et redskap for å sette i gang forebyggende tiltak

Observasjonsområdene er inndelt slik:

- **Samspill, kommunikasjon og oppmerksomhet**
- **Språkforståelse og språklig bevissthet**
- **Uttale, ord produksjon og setningsproduksjon.**

De aktiviteter som observeres i TRAS er i kontinuerlig utvikling hos barnet. Aktivitetene observeres etter kriteriene:

- mestring - fylt
- delvis mestring - skravert
- ingen mestring - åpen

TRAS er ingen test, men en systematisk måte å få forståelse for barns språklige utvikling på. Observasjonene skal utføres i barnets naturlige situasjoner som lek og samspill. Meningen er at barnet skal observeres i flere sammenhenger i daglige gjøremål for å få et sikkert bilde av barnet. Barn lærer via dialog og samspill med kompetente andre. (Vygotzky 1976, Hagtvet 202). Enhver ferdighet og kunnskap i barnets kulturelle utvikling viser seg to ganger; på det sosiale plan og det individuelle plan. Først mellom mennesker og senere i barnet selv. Tilrettelagte situasjoner (f.eks. alene med en voksen) kan lett få frem situasjonsavhengig mestring som enda ikke kan overføres til dagliglivets situasjoner.

Handling og dialog er nøkkelord for hvordan kunnskap og ferdigheter internaliseres og blir til egen kunnskap. TRAS er ikke en statisk kartlegging, men en dynamisk interaksjon, hvor fagpersoner observerer og stimulerer underveis. Observasjons og tiltak – hånd i hånd.

Håndboka og plan for språk- og leseutvikling som bakgrunn

Personalet må kjenne det teoretiske grunnlaget i TRAS- håndboka før man begynner å ta i bruk TRAS- skjemaet. Alle som skal lede arbeidet med TRAS på sin avdeling, er nødt til å lese håndboka.

Vi anbefaler at håndboka brukes aktivt og at man arbeider med de 3 områdene (i TRAS sirkelen) over tid. Slik kan man bli kjent med innholdet i - og betydningen av temaet generelt og av spørsmålene under hvert tema spesielt.

Språk og leseutvikling i Rælingen er en plan for hvordan forstå og jobbe med språk- og leseutvikling i barnehager og skoler. Barnehagene må sørge for å oppfylle prinsippene og gjøre seg kjent med det faglige innholdet i planen. Dette skal omsettes i praksis og ses i sammenheng med TRAS.

TRAS nettverk for pedagogene

Det velges en TRAS-ansvarlig fra hver barnehage hvert barnehageår. Det skal være en pedagog. Møter i TRAS nettverket vil være 3 ganger på høsten og 4 ganger på våren, for å utveksle erfaringer og hente tips fra hverandres barnehager.

Mål for møtene:

- Skape felles forståelse av TRAS som et observasjons- og kartleggingsverktøy
- Skape felles forståelse av den praktiske gjennomføringen av TRAS
- Diskutere teori og spørsmålene for å bli tryggere på bruken av TRAS
- Øke kompetanse innenfor fagområdet språkutvikling i Rammeplan
- Dele erfaringer med hverandre og diskutere tema med eksterne forelesere

Organisering av TRAS arbeidet i den enkelte barnehage:

- Hovedarbeidet med TRAS strekker seg fra **uke 38 til uke 18**, hvor man tar for seg tema ut fra håndboka, ikke kun ut fra spørsmålene. Dette for å sikre teoretisk bakgrunn for hvert spørsmål og forståelsen av hva hvert område omhandler. Det er også å anbefale at man drøfter betydningen av hvert enkelt spørsmål i personalet for å få en felles forståelse/tolkning av det.

- Etter observasjoner av barnet innenfor hvert område fyller man ut et hjelpeskjema (se vedlegg), for sine kontaktbarn og drøfter observasjonene med kollegaer. Vi anbefaler å bruke hjelpeskjema som kladd, og heller fylle ut i TRAS skjemaet på våren.
- Man setter opp tiltak underveis og jobber med disse parallelt. Slik kan man bidra til at hele sirkler kan fylles ut i originalskjema – av pedagog - til våren!
- Hele observasjonsperioden strekker seg fra uke 38 til uke 18, dvs et barnehageår.
 - **Blått område Uke 38-48:** Samspill, kommunikasjon og oppmerksomhet
 - **Rødt område Uke 1-8:** Språkforståelse og språklig bevissthet
 - **Grønt område Uke 9-17:** Uttale, ord produksjon, setningsproduksjon
 - **Oppsummering Uke 18:** Gå igjennom områdene å evaluere på nytt hva barnet mestrer, evaluere tiltak, sette nye tiltak og fylle ut sirkel.

Hvem fyller ut?

En pedagog har ansvaret for utfylling av TRAS-skjem. Grunnlaget for utfylling av skjema baseres på personalets observasjoner. Å inkludere personalet gjør at dette blir en felles kompetanseheving og er med på å synliggjøre pedagogikken i hverdagen.

Vi anbefaler at man enten:

- deler inn ansvar for observasjoner i forhold til kontaktbarn/primærvoksen, eller
- deler inn barna i forhold til alder. Slik slipper man å ha mange forskjellige trinn å konsentrere seg om, og man kan lettere huske alderstrinnets spørsmål i hverdagen.

Hvordan man fyller ut?

- Sirkelen tar utgangspunkt i barnehageåret, dvs at 2-3 år tilsvarer siste år på småbarnsavdeling/base, 3-4 år tilsvarer første år på storavdeling/base, 4-5 år tilsvarer nest siste år i barnehagen.
- Man fyller kun ut for barnet i den sirkelen det tilhører aldersmessig.
- Tiltaks- og kommentarfeltene skal brukes slik at man både kan se om det er noe spesielt barnet trenger oppfølging på, og om det er noe barnehagen bør jobbe med for å sikre at barna får utvikle seg videre, både ved mestring, delvis eller ingen mestring.
- Bruk fargekoder: **Blå for 2-3 år**, **Rød for 3-4 år** og **Grønn for 4-5 år**. Hvis en rubrikk står åpen/er skravert det ene året, fyller man inn med gjeldende farge for barnets alderstrinn ved mestring. Slik visualiseres utviklingen for ettertiden.

Når barnet kommer fra andre barnehager:

- Spør foreldre/foresatte om de samtykker til å innhente skjemaet i tidligere barnehage hvis barnehagen har brukt TRAS.
- Mangler TRAS-skjema, begynner man i innerste sirkel selv om barnet er eldre. Bruk da fargekoden for barnets nåværende alder.

Barn med flere språk og barn med spesielle behov

Barns bakgrunn er naturlig nok svært forskjellig og det er store variasjoner i hvordan barn mestrer den språklige / flerspråklige situasjonen. Mestringen avhenger både av barna og omgivelsene. Det er derfor viktig at barnehagen og foreldre samarbeider om å støtte barnas språklige / flerspråklige språktilegnelse.

Hvis sirkelen ikke gir et korrekt bilde av barnets mestring i barnehagens hverdagssituasjoner anbefales å bruke et TRAS skjema uten aldersinndeling, eventuelt da i samarbeid med foreldre for å kunne gi et mest mulig korrekt bilde av barnets utvikling på eget morsmål.

TRAS sirkel uten aldersinndeling finnes på www.statped.no og ligger vedlagt her.

Alternativt kan man ta i bruk kartleggingsverktøyet ALLE MED. Skjemaet dekker seks utviklings- områder: Språkutvikling, lek, sosio-emosjonell utvikling, hverdagsaktiviteter, trivsel og sansemotorisk utvikling. Materiellet kan bestilles på www.infovestforlag.no/

I forhold til barn med dårlig utviklet verbalt språk, kan Mette Tafjord (Observasjon av forutsetninger for lek og aktivitet), være et supplement.

«Lær meg norsk før skolestart» er én annen type kartleggingsverktøyet hvor personalet får bedre innsikt i barnas språkutvikling og barnehagens språkmiljø som inkluderer barnas morsmål i tillegg til ferdigheter på norsk. Metode og verktøy er et resultat av prosjektet Lær meg norsk før skolestart! i Bydel Bjerke i Oslo.

Barn med språkvansker

Det er viktig å være klar over at det er store individuelle forskjeller i barns tidlig språkutvikling.

Når barn strever med språket, kan det skyldes forsinket språkutvikling eller en språkvanske. Forsinkelser i språk – og taleutvikling er et av de vanligste vansker man identifiserer hos førskolebarn. Ved språkforsinkelse hos barn er hjelp og støtte fra voksne viktig for at barnet får en positiv språkutvikling. Noen ganger ser vi at språkvanskene er mer omfattende. I slike tilfeller vil barnet ofte ha behov for særskilt hjelp for å tilegne seg språket.

Barn med flere språk kan også ha problemer som ligner på språkvansker, spesielt knyttet til innlæring av andrespråket. Dette behøver ikke å bety at de har språkvansker, men kan skyldes at de har liten erfaring med det norske språket.

Dersom barn viser seg å ha språkvansker, såkalte spesifikke språkvansker, må barnet henvises til PPT for utredning slik at *man får klargjort hvorvidt vanskene er av generell eller mer spesifikk karakter* (håndboka s. 33).

Supplerende kommunikasjon i form av tegn til tale, norsk tegnstøtte, bilder og symboler og alternativ supplerende kommunikasjon (ASK) kan være til hjelp. Fokuset må være å finne fram til barnets behov og å legge opp til mestring for barnet. Les håndboka fra s 33-37

Foreldre og TRAS

I dialog og i samarbeid med foreldre følges barna opp i barnehagen. Vi anbefaler at man informerer om barnehagens arbeid med TRAS på første foreldresamtalen. I foreldresamtalen kan et tomt skjema tas med og man kan ta en gjennomgang av temaene. Dersom det skal settes opp spesifikke mål for enkeltbarn, må dette ha en begrunnelse, og målene skal settes opp i samarbeid med foreldre for eksempel i en foreldresamtale. Hvis foreldre ber om å få se det påbegynte skjemaet, har de mulighet til det. Det er viktig å formidle til foreldrene at TRAS kun dekker språkutvikling og ikke hele barnets utvikling og mestring.

Hvis sirkelen viser mange hull?

I forhold til det videre arbeidet med og rundt barnet, er det viktig at man vurderer helheten og diskuterer med kollegaer. Et hull i sirkelen er ikke nødvendigvis "spesielt". Dette må man vurdere i forhold til helheten. Dynamisk interaksjon mellom videre observasjon av barnet i samspill og å stimulere underveis danner den faglige begrunnelsen for hvilke tiltak man velger for barnet. Observasjon og tiltak- hånd i hånd!

Er det et barn som har behov utover det man klarer å dekke i hverdagen i barnehagen, må man samarbeide med eksterne instanser. Se over «barn med språkvansker».

Overføring av skjema:

- Til ny avdeling/base: Skjemaet oppbevares i barnets mappe, og det er ny pedagogisk leders ansvar å følge opp dette og arbeide med tiltakene. Man har en overføringssamtale hvis enkeltbarn har spesielle behov i forhold til TRAS skjemaet.
- Til ny barnehage i kommunen: Be om en skriftlig godkjenning fra foreldrene om overføring av skjemaet (se vedlegg). Hvis foreldrene er interessert, er det naturlig å gå gjennom skjemaet med dem. Skjemaet bør ikke sendes via foreldrene, men sendes direkte til barnehagen. Husk å ta kopi til egen barnehage.
- Til ny barnehage utenfor kommunen: Undersøk om ny barnehage bruker TRAS. Hvis den gjør det, følges samme rutine som beskrevet over. Hvis ny barnehage ikke vil ha TRAS skjema eller foreldrene ikke vil at det skal sendes, skal TRAS skjema ikke sendes hjem til foreldrene, da dette er personalets arbeidsverktøy. Husk å ta kopi til egen barnehage

- TRAS skjema skal ikke overføres til skolen. Barnets språkutvikling, mestring og tiltak videreføres på eget skjema for overgang barnehage – skole jfr. Kommunal plan for overgang barnehage-skole.

Oppbevaring av TRAS skjema

TRAS skjema med navn og fødselsdato skal alltid oppbevares innelåst. Bruker man hjelpeskjema som står i perm på avdelingen, skal disse alltid kodes. TRAS skjema oppbevares i 5 år etter at barnet har sluttet før det makuleres.

Litteraturliste

Espenakk, U. mf. (2011) *TRAS observasjon av språk i daglige samspill*. TRAS gruppen. Forhandler: Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning (Lesesenteret), Universitetet i Stavanger. Mer informasjon på www.tras.org eller www.statped.no

Kunnskapsdepartementet (2011) *Rammeplan for barnehages innhold og oppgaver*. www.publikasjoner.dep.no

Kunnskapsdepartementet (2008-2009) *St.meld.nr 41 Kvalitet i barnehagen*. www.regjeringen.no

Utdanningsdirektoratet (2013) *Språk i barnehagen. Mye mer enn bare prat*. www.udir.no

Vedlegg:

- 1) Foreldrebekeftelse til ny barnehage
- 2) TRAS sirkel uten aldersinndeling
- 3) Hjelpeskjema
- 4) Årshjul for TRAS-nettverk

TRAS

Observasjon av språk i daglig samspill

Vi bekrefter herved at TRAS skjemaet til vårt barn kan sendes over til ny barnehage.

Barnets navn:			
Født:		Ny barnehage:	
Dato:		Sted:	
Signatur foresatte:			
Ansvarlig pedagog:			

Observasjon av språk i daglig samspill

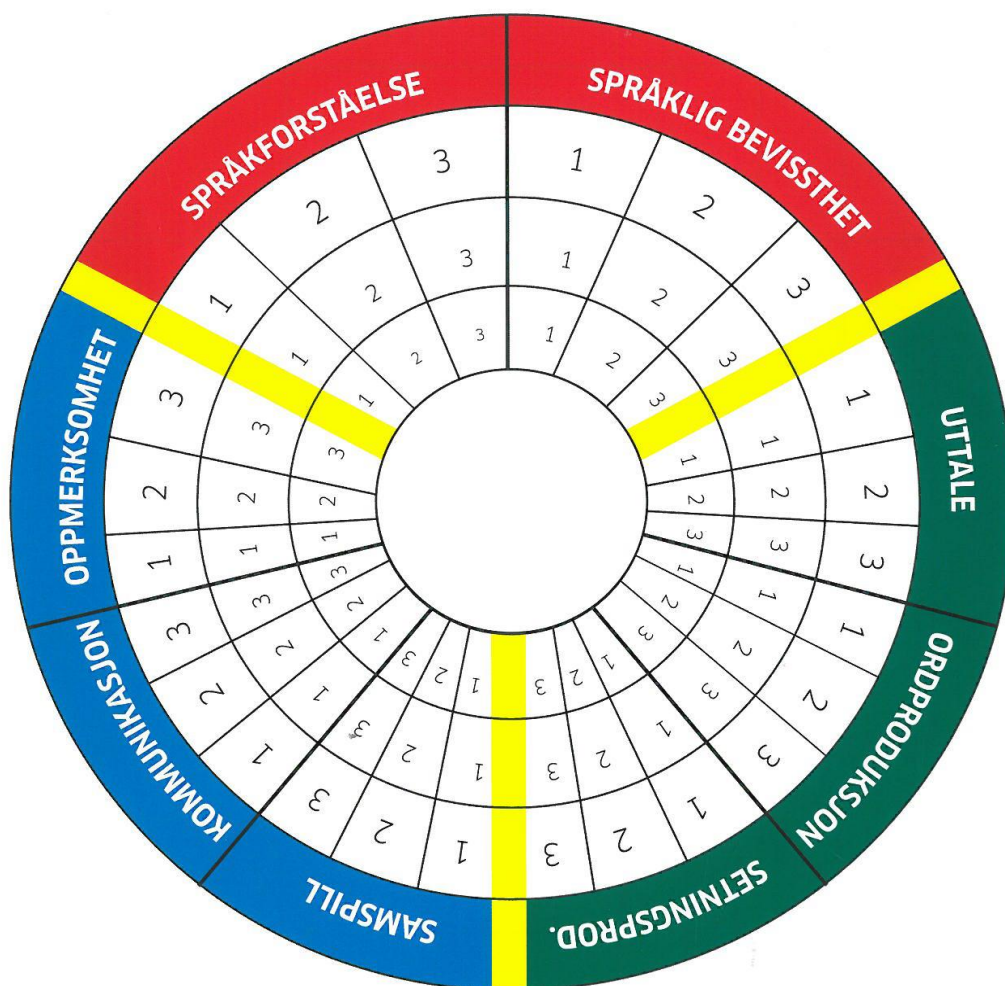
Navn:

Født:

Alder (da barnet kom til Norge):

Barnehage/skole:

TRAS-sirkel uten aldersinndeling

For barn med flere språk

Hvilke(t) språk snakker barnet i barnehagen/skolen?	
Hvilket språk er familiens hjemmespråk?	

INFOVEST forlag

TRAS hjelpeskjema 2-3 år

Observasjonsområdene	Barnet mestrer, delvis mestrer, ingen mestring Begrunn!
SAMSPILL	
Viser barnet interesse for å leke sammen med andre?	
Ønsker barnet å hjelpe til med ulike gjøremål?	
Tar barnet initiativ til positiv kontakt med andre?	
KOMMUNIKASJON	
Viser barnet behov for å meddele seg på eget initiativ? (eks: mimikk, gester, ord)	
Henvender barnet seg verbalt på eget initiativ?	
Kan barnet være i dialog om noe i kortere tid?	
OPPMERKSOMHET	
Kan barnet <i>rette</i> oppmerksomheten mot en oppgave?	
Kan barnet <i>holde</i> oppmerksomheten mot noe i kortere tid?	
Liker barnet å bli lest for?	
SPRÅKFORSTÅELSE	
Kan barnet peke ut dagligdagse gjenstander?	
Kan barnet følge en instruksjon som: (eks: <i>Legg bamsen i senga?</i>)	
Kan barnet finne riktig gjenstand ved at verbet nevnes?(eks: <i>Vis meg den vi kan tegne med.</i>)	
SPRÅKLIG BEVISSTHET	
Viser barnet interesse når dere ser i bildebøker?	
Deltar barnet aktivt i rim og regler?	
Deltar barnet i sangleker?	
UTTALE	
Uttrykker barnet seg som oftest forståelig?	
Kan barnet uttale ord med <i>m, n</i> og <i>p, b, t, d</i> (eks: <i>mamma, nese, pappa, bil, tann, dame</i>)	
Er barnets uttale av ord vanligvis tydelig?	

ORDPRODUKSJON	
Bruker barnet substantiv fra dagliglivet? (eks : <i>ball, melk, sko, stol</i>)	
Bruker barnet verb fra dagliglivet (Eks: <i>spise, sove</i>)	
Bruker barnet pronomen som viser til barnet selv (eks: <i>jeg, meg, min, mitt?</i>)	
SETNINGSPRODUKSJON	
Bruker barnet 2-3 ords ytringer?	
Har barnet begynt å stille spørsmål? (<i>ved tonefall/ord</i>)	
Bruker barnet ytringer der <i>nei</i> eller <i>ikke</i> forekommer?	
Kommentarer:	

TRAS hjelpeskjema 3-4 år

Observasjonsområdene	Barnet mestrer, delvis mestrer, ingen mestring Begrunn!
SAMSPILL	
Kan barnet følge regler i lek som blir ledet av voksne?	
Klarer barnet å få andre barns positive oppmerksomhet mot noe det selv er opptatt av?	
Kan barnet følge instruksjoner ved å imitere andres adferd?	
KOMMUNIKASJON	
Bruker barnet språket relevant i forhold til situasjonen?	
Kan barnet være i dialog over lengre tid?	
Kan barnet formulere sine ønsker, følelser og behov verbalt?	
OPPMERKSOMHET	
Kan barnet holde fast på en selvvalgt aktivitet?	
Kan barnet sitte på plassen sin uten å forlate den når det forventes at det skal sitte i ro?	
Kan barnet vente på tur uten å miste oppmerksomheten?	
SPRÅKFORSTÅELSE	
Kan barnet sortere ting i kategorier? (eks: klær, møbler, leker)	
Forstår barnet uttrykk som inneholder preposisjoner? (eks: Sett bilen <i>bak</i> hesten. Legg boken <i>på</i> bordet)	
Forstår barnet minst 3-4 fargenavn?	
SPRÅKLIG BEVISSTHET	
Husker barnet rim, regler, sangleker som ofte blir brukt?	
Kan barnet være med på å lage rim?	
Kan barnet ved bruk av bilder høre forskjell på ord som høres nesten like ut?	
UTTALE	
Kan barnet uttale ord med <i>k</i> og <i>g</i> riktig? (eks: <i>ku</i> , <i>kake</i> , <i>gutt</i> , <i>tog</i>)	
Bruker barnet lydene <i>s</i> , <i>f</i> , <i>u</i> riktig i begynnelsen av ord? (eks: <i>sol</i> , <i>fugl</i> , <i>vott</i>)	
Kan barnet uttale alle stavelsene i ord? (eks: <i>paraply</i> , <i>elefant</i>)	

ORDPRODUKSJON	
Kan barnet bruke flertallsform av substantiv? (eks: <i>bil-biler, gutt-gutter</i>)	
Bruker barnet spørreord som hvem, hva, hvor?	
Bruker barnet fortidsbøying av verb? (eks: <i>kjøpte, har kjøpt</i>)	
SETNINGSPRODUKSJON	
Bruker barnet setninger på inntil 4 ord i riktig rekkefølge?	
Bruker barnet setninger med preposisjoner? (eks: <i>i, på, under, bak, over</i>)	
Kan barnet binde sammen setninger med for eksempel: <i>og, men</i> ?	
Kommentarer:	

TRAS hjelpeskjema 4-5 år

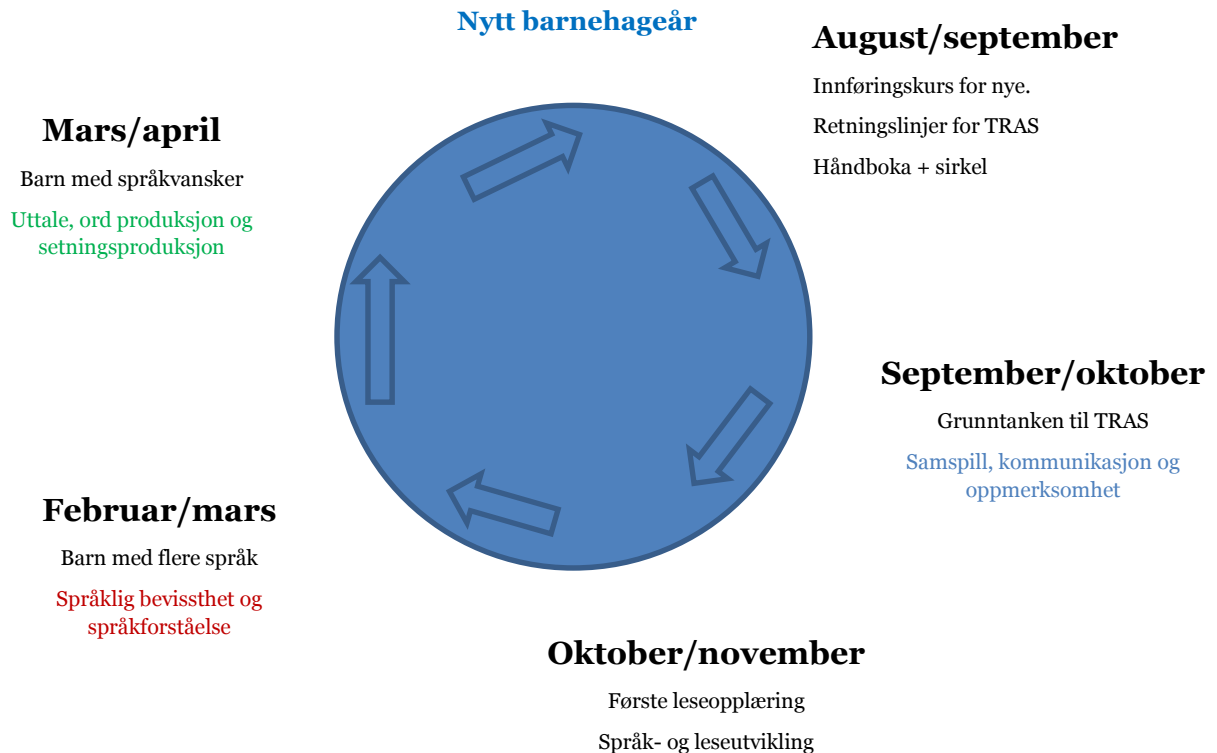
Observasjonsområdene	Barnet mestrer, delvis mestrer, ingen mestring Begrunn!
SAMSPILL	
Kan barnet delta i samlek med andre barn over tid?	
Deltar barnet i rollelek?	
Følger barnet sosiale spilleregler?	
KOMMUNIKASJON	
Kan barnet fortelle en historie med en viss sammenheng?	
Kan barnet gjøre seg forstått og ta mottakerens perspektiv?	
Kan barnet fortelle gåter eller vitser?	
OPPMERKSOMHET	
Kan barnet holde oppmerksomheten mot noe over lengre tid?	
Kan barnet leke uten å forstyrre/avbryte andre?	
Kan barnet leke eller delta i frie aktiviteter på en adekvat måte (adekvat = dekkende/fullgod)	
SPRÅKFORSTÅELSE	
Forstår barnet gradbøyning av adjektiv? (eks: <i>mindre, kortere, størst</i>)	
Forstår barnet negasjon i innføyde setninger? (eks: <i>Gi meg den/det som ikke er gul/gult</i>)	
Kan barnet fortelle noe om hva ting er? (eks: <i>Hva er en sykkel</i>)	
SPRÅKLIG BEVISSTHET	
Kan barnet rime på egen hånd?	
Kan barnet lytte ut første lyd i ord?	
Kan barnet skrive navnet sitt?	
UTTALE	
Kan barnet uttale konsonantsammensetninger i ord? (eks: <i>trapp, klokke, veske, fisk</i>)	
Kan barnet uttale s- lyden riktig?	
Kan barnet uttale r- lyden riktig? (I samsvar med dialekt)	

ORDPRODUKSJON	
Bruker barnet fargenavn i relasjon til andre ord? (eks: <i>hvit hest, rødt hjerte</i>)	
Har barnet begynt å bruke overbegrep? (eks: <i>husdyr – ville dyr – tamme dyr, sommerklær – vinterklær</i>)	
Bruker barnet ord for antall, form og størrelse?	
SETNINGSPRODUKSJON	
Stiller barnet <i>hvordan-</i> og <i>hvorfor-</i> spørsmål	
Kan barnet bruke setninger som viser til noe som <i>har hendt, skal hende?</i>	
Bruker barnet <i>fordi</i> - setninger	
Kommentarer:	

TRAS - årshjul for barnehagene i Rælingen kommune

Gjennomføring/forventninger:

- Det settes opp 4 (5) møter i året, (1 innføringskurs for nye), 2 høsthalvåret og 2 vårhalvåret for TRAS-ansvarlige.
- TRAS-ansvarlig for barnehageåret meldes inn til TRAS-leder i august.
- Innkalling til TRAS-ansvarlig møtene sendes ut i god tid i forkant av møtene.
- TRAS-håndboka, TRAS-skjema og «Retningslinjer for arbeid med TRAS i Rælingen» er førende for møtene.
- TRAS-ansvarlig forbereder seg på tema som skal tas opp på møtene.
- Skrives referat etter hvert møte som sendes ut til TRAS-ansvarlige.
- TRAS-ansvarlig skal videreføre til egen arbeidsplass tema, teori og diskusjoner som tas opp på møtene.

Litteratur/fagbøker som brukes i nettverket:

- TRAS-håndboka + skjema
- Plan om «Retningslinjer for arbeid med TRAS i Rælingen kommune» (rev2015)
- Rammeplan for barnehager
- «Språk- og leseutvikling i Rælingen» - prosjekt rælingskolen.
- «Kommunal plan for overgang barnehage-skole» -Rælingen kommune
- «Språk i barnehagen- Mye mer enn bare prat» veileder fra Udir 2013